

PRILOG POZNAVANJU PRILIKA U BOSANSKOM EJALETU ZA VRIJEME MAHMUDA HAMDI-PAŠE I DAVUD-PAŠE (1832–1835) PREMA OSMANSKIM DOKUMENTIMA

Amir Džinić

Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju
amir.dzinic@iis.unsa.ba

Apstrakt: U ovom radu autor kroz dokumente osmanskog arhiva u Istanbulu donosi nove činjenice o periodu u kojem su Bosnom kao valije upravljali Mahmud Hamdi-paša i Davud-paša. Period njihove uprave usko je povezan sa slomom Pokreta za autonomiju koji je u bosanskohercegovačkoj literaturi detaljno obrađen. Stoga autor posebnu pažnju posvećuje prilikama u Bosanskom ejaletu koje su uslijedile nakon gušenja ustanka 1832. godine. Kroz upravu dvojice navedenih valija kao ključnih figura između centralnih osmanskih vlasti i pokrajinskih struktura Bosanskog ejaleta, oslikava se političko-društvena promjena nastala progonom Husein-kapetana Gradaševića. Rad ukazuje na postustaničku atmosferu u Bosanskom ejaletu, konstantnu finansijsku i ekonomsku krizu, sporadične incidente na granici s Austrijom i česte diplomatske note, izrazito nezadovoljstvo Krajišnika još iz perioda Dubičkog rata, pobune kapetana, posebno u Bosanskoj krajini, stalna trvenja i ubistva u područjima koja su pripala Kneževini Srbiji, učestale sultanove naredbe za provođenje reformi preko valija i drugih vjernih činovnika, koji su se našli ukliješteni između fermana i situacije na terenu, suočeni s činjenicama kako u Bosni nije tako lahko ukinuti ustaljeni sistem i provesti reforme kako je to učinjeno u drugim provincijama.

Ključne riječi: Osmanska država, Bosanski ejalet, Mahmud Hamdi-paša, Davud-paša, pobunjenici, pomilovanja, reforme

Abstract: In this paper, the author presents new facts regarding the period in which Bosnia was ruled by Mahmud Hamdi Pasha and Davud Pasha as valis through the documents of the Ottoman archive in Istanbul. The period of their administration is closely related to the collapse of the Movement for Autonomy, which is covered in detail in the literature of Bosnia and Herzegovina. Therefore, the author pays special attention to the circumstances in the Bosnian Eyalet that followed the suppression of the uprising in 1832. Through the administration of the two mentioned Valis as key figures between the central Ottoman authorities and the provincial structures of the Bosnian Eyalet, the political and social change caused by the persecution of Captain Husein Gradašćević is depicted. The paper points to the post-insurgency atmosphere in the Bosnian Eyalet, the constant financial and economic crisis, sporadic incidents on the border with Austria and frequent diplomatic notes, the marked dissatisfaction of the Krajina people from the period of the Dubica War, the rebellion of captains, especially in the Bosanska Krajina region, constant friction and murders in areas that belonged to the Principality of Serbia, the sultan's frequent orders to implement reforms through valis and other loyal officials who found themselves caught between a firman and the situation on the ground, faced with the facts that in Bosnia it is not so easy to abolish the established system and implement reforms as it was done in other provinces.

Keywords: Ottoman State, Bosnian Eyalet, Mahmud Hamdi Pasha, Davud Pasha, rebels, pardons, reforms

Uvodne napomene

Kako bi se razumjele političke, društvene, vojne i ekonomske prilike u Bosanskom ejaletu nakon gušenja Pokreta za autonomiju 1832. godine, u obzir se mora uzeti širi kontekst stanja u Osmanskoj državi, kao i utjecaji velikih sila na prilike u Osmanskoj državi i oko nje. Tu prvenstveno mislimo na egipatsku krizu 1831–1833. koja je prevaziđena zahvaljujući pomoći Ruskog carstva koja je u Istanbul poslala desantni korpus. Kriza je završena potpisivanjem Unkjar-iskelesijskog mirovnog ugovora koji je pokazao da Rusko carstvo ima različit odnos prema ustanicima u Osmanskoj državi zavisno od

primarno njihovog interesa.¹ To će se posebno vidjeti na primjeru Kneževine Srbije s kojom je Bosanski ejalet dijelio administrativnu liniju koja je odlukama *hatiserifa* korigovana nauštrb ejaleta. Prvi proces razgraničenja odvijao se tokom 1834. i 1835. godine i predstavlja burnu epizodu, kako između lokalnih vlasti obje administrativne jedinice, tako i na terenu između stanovništva, budući da je muslimansko stanovništvo moralo napustiti određena područja koja su do tada bila u sastavu Bosanskog ejaleta.

Na globalnoj političkoj sceni neophodno je naglasiti da je poslije Unkar-iskelesijskog ugovora 1833. Rusija u Minhovu Hradištu sklopila savez s Austrijskim carstvom. Sile su se dogovorile da održe Osmansku državu pod vladajućom dinastijom, uz saglasnost Rusije da u svim rusko-osmanskim spornim pitanjima prihvati posredovanje Austrije. Time je ipak istupanje Rusije u rješavanju Istočnog pitanja bilo ograničeno.² Na unutarnjem planu, Osmanska država je pokušavala provesti reforme, što se posebno teško odvijalo na prostoru Bosanskog ejaleta, gdje spahije nisu prihvatale ukidanje spahijskog reda i gubitak vojne vlasti. To će biti posebno vidljivo za vrijeme valijske uprave Mahmuda Hamdi-paše i Davud-paše, kada je država dopustila da navedeni red bude upisan u *redifu*³ kojoj je pristupio jedan dio, dok je ostatak spahija pokušavao zadržati stari sistem. Pobune ajana, kapetana i *muteselima*⁴ su, između ostalog, obilježile upravu dvojice spomenutih valija nakon Pokreta za autonomiju. Burna dešavanja u Bosanskom ejaletu i oko njega, vanjski čimbenici, kao i situacija u drugim

---

¹ Još od Kučuk-kajnardžijskog mira 1774. godine Rusija je imala pravo da na teritorijama Osmanske države formira svoje konzulate i vicekonzulate. Ibrahim Tepić, *Bosna i Hercegovina u ruskim izvorima (1856–1878)*, Sarajevo: Veselin Masleša, 1988, 17.

² Radoš Ljušić, *Istorija srpske državnosti. Knj. 2, Srbija i Crna gora: novovekovne srpske države*, Novi Sad: Srpska akademija nauka i umetnosti, Ogranak – Beseda – Društvo istoričara južnobačkog i sremskog okruga, 2001, 105.

³ *Redifa* (arap. *radif*, tur. *redif*) je rezervna osmanska vojska formirana 8. VII 1834. godine u vrijeme sultana Mahmuda II. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

⁴ *Muteselim* (arap. *mutasallim*) je pojam koji je označavao različite administrativne službenike. Pored funkcije privremenog upravnika sandžaka, prije tanzimata u Osmanskoj državi odnosio se i na službeno lice zaduženo za skupljanje poreza u ime valije i *mutesarifa* (namjesnika zaduženog za jedan sandžak). *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

pokrajinama unutar Osmanske države utjecali su na formulisanje politike centralnih osmanskih vlasti prema Bosanskom ejaletu, što je u konačnici obilježilo ovo postustaničko razdoblje bosanske povijesti.

Vrijeme uprave valije Mahmuda Hamdi-paše (5. VI 1832 – 24. VI 1833)

Gušenje Pokreta za autonomiju i dolazak osmanskog namjesnika Mahmuda Hamdi-paše⁵ u Sarajevo početkom juna 1832. godine zasigurno predstavlja poseban događaj u periodizaciji bosanskohercegovačke historiografije. Iz zahvalnice Mahmuda Hamdi-paše povodom imenovanja na poziciju valije Bosanskog ejaleta koja datira iz 13. II 1832. godine doznaje se da je do tada vršio dužnost *mutesarifa* u Trikali u današnjoj Grčkoj.⁶ To potvrđuje i molba Mahmuda Hamdi-paše da se *naibu*⁷ Jeniše-hira Ibrahimu Ethem-efendiji dodijeli titula *Musile-i Süleymaniyye*.⁸

Iako se kao datum dolaska i početka službene uprave Mahmud Hamdi-paše u Sarajevu navodi 5. VI 1832,⁹ na što ukazuje dio dostupne bosanskohercegovačke literature, za ovaj podatak ne nalazimo uporište. To je važno istaći jer potvrđuje da je Osmanska država i prije zvaničnog gušenja Pokreta za autonomiju imala svog valiju za Bosnu, iako on, iz ugla veoma malobrojne bosanskohercegovačke literature, u praktičnom smislu još nije bio obavljao dužnost sve do spomenutog datuma dolaska u Sarajevo. Međutim, analizom osmanskih dokumenta uočava se da se još

⁵ Nazivi pod kojima se susreće u dokumentima i literaturi: Mahmud Hamdi-paša, Kara Mahmud Amdî-paša, Kara Mahmudi Hamdi-paša, Mahmud Hamdi-paša iz Tirhale, Mahmud-paša Trhalać, u narodu poznat kao Kara Mahmud-paša. Vedad Bišćević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba (1463–1878)*, Sarajevo: Connectum, 2006, 376.

⁶ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (dalje: BOA), İstanbul, Fond: A: {Bab-I Asafî, Gömlek No. 716, Dosya No. 34202.

⁷ *Naib* (arap. *nevîb*) u osmanskome pravosudnom sistemu označava kadijinog zamjenika i pomoćnika. U islamskim državama pojam se odnosio i na vladarevog, valijinog ili kadijinog zamjenika, predstavnika ili pomoćnika. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

⁸ BOA, Fond A: {Bab-I Asafî, Gömlek No. 463, Dosya No. 22758. *Musile-i Süleymaniyye* je prvo zvanje u Sulejmanije medresama u visokom obrazovanju Osmanske države.

⁹ Salih Hadžihuseinović Muvekkî, *Povijest Bosne*, Sarajevo: Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – El-Kalem – Gazi Husrev-begova biblioteka, 1999, 943.

u februaru 1832. godine jasno navodi titula *bosanskog valije*. O tome da je Hamdi-paša ranije bio imenovan i da je uzeo učešće u vojnim djelovanjima govori podatak da se već 4. V 1832. lično zaputio u Novi Pazar, gdje je objavio *bujruldiju*¹⁰ koja sadrži sigurnosne odredbe i druge stavke, a tiče se prisutne opasnosti u kadilucima.¹¹ Navedeno jasno potvrđuje i podatak da je Mahmud Hamdi-paša bio obaviješten da je vojska poduzela sigurnosne mjere u Skoplju i Vučitrnu te da su odredi vojske upućeni za Skoplje. Međutim, bosanskom valiji je dato na znanje da ne vrši daljnji pohod sve dok se ne obezbijede zalihe namirnica za jedan do dva mjeseca u Novom Pazaru.¹² Iz službenog akta o licitaciji njegovih nekretnina, čiji datum datira nakon njegovog dolaska u Bosnu, vidljivo je da je posjedovao veliku imovinu u Trikali. Svjestan društveno-političkih prilika u kojima je preuzeo valijsko mjesto, Mahmud Hamdi-paša se ustoličio u Sarajevu i nije namjeravao, poput drugih valija, upravljati iz Travnika.¹³ Kada je novi valija preuzeo vlast, u Bosanskom ejaletu su se snažno osjećale posljedice burnih zbivanja iz proljeća 1832. godine. O tome se više saznaje iz dopisa bivšeg bosanskog valije Ibrahim-paše upućenog *kapučehaji*,¹⁴ prema kojem su bosanski razbojnici, pored naziva *pobunjenici*, kako su terminološki imenovani u velikom broju osmanskih dokumenata, poraženi u kadiluku Vučitrn te su Bošnjaci koji su se okupili u Gnjilanima, nakon navedenih događaja, pretrpjeli ogromne gubitke i štete (6. III 1832).¹⁵ Nedugo potom, došlo je do presudnih borbi koje su okončane gušenjem Pokreta za autonomiju.¹⁶

¹⁰ *Bujruldija* (tur. *byuruldu*) je pojam koji u osmanskoj diplomatiji označava naredbe koje su upućivane s viših nivoa vlasti od strane državnih činovnika nižim strukturama uprave. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

¹¹ BOA, Fond A: {Bab-I Asafî, Gömlek No. 439, Dosya No. 22224.

¹² BOA, Fond A: {Bab-I Asafî, Gömlek No. 443, Dosya No. 22224.

¹³ Galib Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827–1849*, Banjaluka: Institut za istoriju u Banjaluci, 1988, 173.

¹⁴ *Kapuĉehaja* (tur. *kapı kethüdası*) označava dužnosnika zaduženog za državne poslove valije, vezira i beglerbega u Osmanskoj državi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

¹⁵ BOA, Fond A: {Bab-I Asafî, Gömlek No. 437, Dosya No. 22073.

¹⁶ Vidjeti više: Ahmed S. Aličić, *Pokret za autonomiju od 1831. do 1832. godine*, Sarajevo: Orijentalni institut, 1996, 311.

Iako su borbena djelovanja službeno bila završena, osmanski dokumenti govore o nezadovoljstvu, nemirima i sveukupnoj složenoj situaciji obilježenoj nastavkom previranja na prostoru Bosanskog ejaleta. U dokumentu koji datira od 15. V 1832. godine i koji je jasno naslovljen za *bosanskog valiju* Mahmuda Hamdi-pašu, sugeriše mu se da obrati pažnju na sigurnost Višegrada i njegovih naselja.¹⁷ To potvrđuje da su i istočni krajevi Bosanskog ejaleta bili pod kontrolom valije, dok su se istovremeno vodile borbe na području brda Vitez. Dokument bosanskog valije Mahmuda Hamdi-paše datiran na 30. V 1832. sadrži važnu informaciju o odluci velikog vezira da se Zvrnički sandžak pripoji Bosanskom ejaletu, što također potvrđuje da je funkciju valije Hamdi-paša obavljao i prije dolaska u Sarajevo.¹⁸ Nakon što su pobijedeni odredi bosanske vojske na čelu s Husein-kapetanom Gradaševićem, neutralizovanje tzv. *odmetnika* nastavljeno je i u ljetnim mjesecima 1832. godine, posebno na području između Novog Pazara i Sarajeva. Istovremeno, uočava se finansijsko-logistička kriza u Osmanskoj državi. Iz *tahrirata*, odnosno službenog dopisa/pisma rumelijskog valije i glavnog komandanta Mehmeda Rešid-paše (21. VI 1832) velikom veziru o ulasku bosanskog valije Mahmud-paše s vojnicima u Sarajevo, navodi se, između ostalog, da su osigurani bezbjednosni uslovi u kadilucima i da su *razbojnici* dezertirali. Rešid-paša je ovom prilikom obećao da će, u skladu s postojećom naredbom, on po svom dolasku u Bosnu, novcem od tamošnjeg miraza koji je ostao bez nasljednika pokriti troškove vojnih pohoda.¹⁹ Dakle, uspostavom osmanske vlasti, uprava je uvidjela da je postojao ogroman imetak, nekretnine i miraz koji su ostali bez nasljednika kao posljedica gušenja Pokreta za autonomiju. Međutim, pokazat će se da taj novac nije bio dovoljan te je jedan dio vojnika morao biti izmješten u drugo područje upravo zbog nemogućnosti isplate mjesečnih troškova iz državne riznice za vojnike koji su ostali u Bosni. Kako bi se taj problem riješio,

---

¹⁷ BOA, Fond A: {Bab-I Asafî, Gömlek No. 442, Dosya No. 22206.

¹⁸ BOA, Fond A: {Bab-I Asafî, Gömlek No. 423, Dosya No. 21795.

¹⁹ BOA, Fond A: {Bab-I Asafî, Gömlek No. 346, Dosya No. 19726.

vijeće Osmanske države donijelo je odluku da se manji dio troškova reguliše posredstvom sandžakbegova, a drugi dio pokrije iz Bosne.²⁰

O tome da je problem finansiranja vojske u to vrijeme bio izrazito značajan govori i činjenica da su prihodi koji su uzeti iz dobara *mirije*²¹ u Gračaničkom kadiluku i drugim mjestima za vrijeme pobune i uprave Husein-kapetana prebačeni na državnu riznicu, odakle se njima raspolagalo u skladu sa sačinjenim defterom.²² S obzirom na veliku geografsku udaljenost, veoma zanimljiv se čini podatak da je egipatski valija Mehmed Alija-paša²³ u Egiptu također u to vrijeme pokrenuo ustanak s bosanskim pobunjenicima. Na to ukazuje službeni akt velikog vezira Rešida Mehmed-paše, koji se vratio u Istanbul ugušivši pobunu skadarskog Mustafa-paše, kojim obavještava sultana Mahmuda II da Mehmed Alija-paša nije bio zabrinut za stanje ratnih lađa zbog toga što je sklopljen savez Osmanske države s Englezima. Također, Rešid Mehmed-paša je obećao sultanu da će Mehmed Alija-paša sa svojim snagama koje su dovedene iz Bosne i Gega Albancima pretrpjeti štetu i u konačnici doživjeti poraz.²⁴ Međutim, izvori nam pokazuju da se dogodilo suprotno. Poznato je da je krajem 1832. godine sultan pretrpio poraz od egipatskog valije u Anadoliji kod Konje, što bosanskom valiji nije išlo u korist s obzirom na haotičnu političku situaciju u Bosanskom ejaletu. Centralne osmanske vlasti su zbog ranije uloge prilikom gušenja Pokreta za autonomiju računale na pomoć Ali-paše Rizvanbegovića,

---

²⁰ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 355, Dosya No. 19916.

²¹ *Mirija* (tur. *miri arazi*) je pojam koji je u Osmanskoj državi označavao zemljišne nekretnine u državnome vlasništvu s kojih se ubirao porez. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

²² BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 428, Dosya No. 21876.

²³ Osmanskoj državi je prijetila opasnost od njegovog vazala Mehmed-Alija Egipatskog, koji je bio svjestan svoje snage i, poslije bezuspješnog traženja Sirije, nadirao je prema Maloj Aziji, što je predstavljalo veliku opasnost za vlasti u Istanbulu. Stoga su centralne osmanske vlasti bile prinuđene tražiti trupe i iz evropskog dijela države. Pri tome su mnoge Osmanlije bile nezadovoljne vladavinom sultana Mahmuda II, što je išlo naruku Mehmed-Aliji. Zbog toga je 22. VII 1832. izdat carski ferman da bosanska vojska ide velikom veziru Rešid-paši u Plovdiv. Hamdija Kapidžić, *Ali-paša Rizvanbegović i njegovo doba*, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine – Filozofski fakultet, 2001, 62.

²⁴ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 457, Dosya No. 13.

koji nije bio uzeo učešća u Bici kod Konje, nego je na bojno polje stigao poslije okončanja bitke u kojoj je veliki vezir Rešid-paša bio pobijeđen i zarobljen.²⁵ Bez obzira na ishod bitke, Ali-paša Rizvanbegović je svratio u Istanbul, gdje je bio dočekan s počastima. Kao nagradu za svoj rad i trud dobio je Hercegovinu kao posebnu administrativnu jedinicu odvojenu od Bosanskog ejaleta i vezirski čin 14. I 1833. godine.²⁶ Poslije ovog pohoda, valiju su u Bosanskom ejaletu čekala nova trvenja, koja su dovela do otvorenog neprijateljstva između Ali-paše Rizvanbegovića i Osman-bega, komandanta Mostara.²⁷

Da je zaista postojala veza između odmetnutih pokrajinskih vlasti i dužnosnika s prostora Rumelije potvrđuje veliki broj dokumenata o funkcioneru po imenu Hadži Nuh Ferid iz Đakovice. Kao uživatelj povjerenja valije Egipta Mehmeda Alija-paše, Nuh Ferid je došao u Beograd s ciljem da izazove nered. O njegovom dolasku i takvoj namjeri govori i dopis sjeničkog *naiba* za bosanskog valiju u kojem je kazano da je navedeni funkcioner dvadeset godina vršio dužnost kod bivšeg egipatskog valije Mehmeda Alija-paše te da sada za cilj ima izazivanje nereda. Iz obavijesti koju je sjenički *naib* kasnije poslao bosanskom valiji Mahmudu Hamdi-paši navedeno je da je Nuh Ferid uhvaćen i riječnim putem poslan u Istanbul. Ova informacija svjedoči o brznoj učinkovitosti lokalnih vlasti koja ništa nije prepuštala *slučaju*.²⁸

Posljednjeg dana mjeseca jula 1832. godine od velikog vezira Mehmeda Rešid-paše stigao je proglas o pomilovanju stanovnika Bosne u kojem je navedeno da se svim učesnicima nereda u Bosanskom ejaletu koji su se pokajali i zatražili oprost u cijelosti oprašta.²⁹ Razlozi zašto se s bosanskim pobunjenicima nisu obračunavali s uobičajenom strogošću, kao što je to bilo 1827. prilikom gušenja pobune janjičara u Sarajevu, leži u sveopćim prilikama u Osmanskoj državi, koje su bile vrlo teške, velikom utjecaju Rusije

---

²⁵ H. Kapidžić, *Ali-paša Rizvanbegović i njegovo doba*, 63.

²⁶ Isto, 62.

²⁷ G. Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827–1849*, 186.

²⁸ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 495, Dosya No. 24281.

²⁹ S. Hadžihuseinović Muvekkit, *Povijest Bosne*, 945.

početkom treće decenije 19. stoljeća, sukobima s egipatskim namjesnikom Mehmedom Alija-pašom i njegovim nastojanjem za teritorijalno širenje. Pri tome je sultan bio suočen s vojnim gušenjem pobuna na području današnje Albanije i drugim provincijama, pored napora za ukidanjem Pokreta u Bosni.³⁰ Centralne osmanske vlasti bile su vrlo dobro informisane o tome da se jedan dio Bosanaca povinovao Husein-kapetanu, dok je drugi dio podržavao hercegovačkog *mutesarifa* Ali-pašu Rizvanbegovića, koji je doprinio gušenju ustanka i time ostvario svoj cilj, ali da su se izgredili i nepravilnosti i dalje nastavili, iako je svima dodijeljena amnestija.³¹ U takvim uslovima centralna osmanska vlast nastojala je intenzivnije provoditi politiku pridobijanja, što potvrđuje izvješće hercegovačkog *mutesarifa* Ali-paše Rizvanbegovića. Dokument govori o dopuštanju glavnim predvodnicima pokreta, osim Husein-kapetana Gradaševića, koji su se nalazili u Istanbulu, da se vrate u Bosnu s ciljem, kako je bilo navedeno, da se uspostavi red i sigurnost.³² Dakle, one strukture koje su u prethodnom razdoblju za državu predstavljale remetilački faktor, u novim okolnostima politikom pomilovanja težilo se pridobiti na svoju stranu, što svakako predstavlja odraz višestoljetne politike *istimaleta*.³³

U dokumentima s konca 1832. godine spominju se i druge teme povezane s ustanicima, Husein-kapetanom Gradaševićem i Pokretom. Prije nego što je Gradašević stigao u Istanbul, velikom veziru je poslan službeni dopis beogradskog *muhafiza*³⁴ Husein-paše u kojem govori o Husein-kapetanu (koji je bio prešao na austrijsku teritoriju s pristalicama Pokreta u Bosni) i o tome da je Anadolija prikladno područje za njegov budući boravak.³⁵ Također, iz dokumenta koji pripada beogradskom *muhafizu* Husein-paši, vidljivo je da su centralne osmanske vlasti odlučile oprostiti

---

³⁰ G. Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827–1849*, 173.

³¹ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 421, Dosya No. 21715.

³² BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 421, Dosya No. 21718.

³³ Vidjeti više: Sedad Bešlija, *Istimâlet: Bosna u osmanskoj političkoj strategiji (15. i 16. stoljeće)*, Sarajevo: Institut za historiju, 2017.

³⁴ *Muhafiz* (tur. *muhafiz*) je pojam koji je označavao zapovjednika tvrđave, garnizonskog vojnika, stražara ili čuvara. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

³⁵ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 495, Dosya No. 24281.

Husein-kapetanu i njegovom bratu Bekir-begu nakon njihove molbe o pomilovanju. Naredbom o oprost i amnestiji Husein-kapetana i njegovih pristalica, određeno je da njihovim nekretninama rukovodi upravnik zadužen za praćenje navedenih poslova. Iz predanog primjerka dokumenta o nekretninama pomilovanog Husein-kapetana i njegovih pomoćnika čiji je godišnji prihod bio prijavljen na 20.000 kuruša, uočava se da nije u pitanju navedeni iznos, nego da se radilo o sumi od 100.000 kuruša.³⁶ Poznato je da je na posjedima Husein-kapetana Gradašćevića bio zastupljen trećinski vid čiflučkih odnosa, a oruđa za proizvodnju i objekti su pripadali čifčijama, s tim da je država, nakon što je izvršila konfiskaciju njegovih posjeda, preuzela ulogu čifluk-sahibije.³⁷

Na drugoj strani, iako su centralne vlasti donijele odluku o pomilovanjima, teško da je to značilo i slobodan povratak u Bosnu ili apsolutni oprost za one kojima je istraga dokazala određenu odgovornost. Također, zbog umiješanosti u nered, pojedini stanovnici Sarajeva i okoline bili su prognani u Solun i, nakon što je utvrđeno da su vršili obmanu stanovnika u Bosni, bio im je zabranjen povratak u Bosanski ejalet.³⁸ Solun je u to vrijeme bio jedan od najvećih centara u koji su slani uhvaćeni bosanski pobunjenici. Međutim, veliki broj tih pobunjenika će biti naknadno pušten. Isto važi za povrat u domovinu pojedinih Bošnjaka koji su bili poslani u Anadoliju. To nije značilo da se osmanska vlast prema svima odnosila jednako. Kada je riječ o bosanskim komandantima Zvorničaninu Mahmud-paši, tuzlanskom kapetanu Mahmudu i Tešnjaku Hamza-begu, vlast ih je nastojala zadržati u Istanbulu ponajviše zbog mogućnosti ponovnog činjenja nereda svih oblika.³⁹

Dokument iz proljeća (11. III 1833) ukazuje na konačnu odluku centralnih vlasti da se Bošnjaci poslani u Anadoliju vrte u domovinu te da se

---

³⁶ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 441, Dosya No. 22182.

³⁷ Konfiskacija Husein-kapetanovih čifluka nije obuhvatila njegova mulkovna dobra i ne zna se kolika su bila. Ahmed Aličić, "Čifluci Husein-kapetana Gradašćevića", u: *Prilozi za orijentalnu filologiju*, Sarajevo: Orijentalni institut, 1969, XIV–XV/1964–1965, 315.

³⁸ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 441, Dosya No. 22182.

³⁹ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 428, Dosya No. 21871.

odustalo od oduzimanja imovine trojice kapetana koji su se nalazili u Bursi, budući da nije imala nikakvu vrijednost.⁴⁰ Kroz službene akte koje je Mahmud Hamdi-paša upućivao velikom veziru primjetno je njegovo zalaganje da se oslobode osobe koje su pod kaznom u Solunu, osim Bosanca Hadži Mejre, za što nisu navedeni posebni razlozi. Velikom veziru je također predložena molba da se Zvorničaninu Mahmud-paši i tuzlanskom kapetanu Mahmud-begu koji su držani u Istanbulu dopusti povratak u domovinu. Molba se također odnosi na pomilovanje Hasana, koji je bio Husein-kapetanov ćehaja, također prognan u Solun, kao i na njegove pisare Kasima i Ahmed-bega.⁴¹ U konačnici, Mahmud Hamdi-paša je u Sarajevu zadržao veći broj vođa iz posljednje bosanske pobune, među kojima su bili Mahmud-paša Fidahić iz Zvornika, derventski kapetan Mahmud-beg Tuzlić, Himza-beg Luković iz Banjaluke, dvojica braće Sirčić, maglajski kapetan, jajački kapetan i svi krajiški kapetani.⁴²

U dokumentu datiranom na 31. V 1833. ukazuje se na još jednu pojavu. Naime, navodi se da je u Bosnu bio poslan upravnik riznice s *tatarom*⁴³ za kojeg se smatralo da je u dosluhu s Husein-kapetanom (koji se tada nalazio u Vojnoj upravi u Istanbulu), pri čemu je postojala mogućnost ponovnog izbijanja nemira. Bilo je potrebno spriječiti povratak takvih ljudi i izvršiti njihovo hapšenje. U skladu s takvom namjerom vlasti, isti dan je izdata naredba o uzimanju nekretnina i drugih stvari od Husein-kapetana koji se nalazio u Istanbulu.⁴⁴ Ostaje nejasno da li je ova odluka donesena zbog bojazni da su lica koja su bila poslana u Bosnu još u vezi s Gradašćevićem, sumnje da je na taj način on još aktivan, ili su osmanske vlasti već odranije imale plan kada su u pitanju imovina i nekretnine Husein-kapetana Gradašćevića? Shodno takvoj odluci, Husein-kapetan je predao molbu za

---

⁴⁰ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 428, Dosya No. 21871.

⁴¹ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 441, Dosya No. 22176.

⁴² G. Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827–1849*, 187.

⁴³ *Tatar* (tur. *tatar*) je pojam koji je označavao državnog poštoonošu u Osmanskoj državi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

⁴⁴ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 441, Dosya No. 22176.

povrat konfiskovanih čifluka, koju osmanske vlasti nisu prihvatile, već su njegovoj porodici odredile neznatnu apanažu za izdržavanje.⁴⁵

Iz prepiski bosanskog valije Mahmuda Hamdi-paše, njegovog ćehaje i velikog vezira, pored planova vezanih za Rumelijski ejalet, navodi se da su pojedinci na širem području Rumelije podsticali neredne koji su se prelijevali i na Bosnu, pri čemu se naglašava da se ne dopusti uticaj skrivenih spletki te neophodnost da se pridošlim rukovodećim licima približi ideja služenja državi.⁴⁶ Jedan od vrlo važnih zadataka bosanskog valije Mahmuda Hamdi-paše bilo je reguliranje šerijatskog sudstva i hijerarhijske organizacije, pri čemu je odredio jednomjesečni rok kadijama kadiluka s ciljem regulisanja sistema sudske administracije. Također, Mahmud Hamdi-paša je za upravitelja *salyane mukate*⁴⁷ 14. VI 1832. godine imenovao Mehmeda Besim-efendiju, koji je do tada vršio dužnost u pisarnici. Bila je to značajna novost jer Bosanski ejalet, kao i neki drugi ejaleti u Osmanskoj državi, do tada nije plaćao *salyane*, odnosno godišnji porez koji se prikupljao i slao u Istanbul.⁴⁸ Valija je odlučno nastojao sprovesti i druge reforme, čemu su se posebno kapetani najviše opirali, iako su bili postavljeni za *muteselime*. Pored toga što je vršio regrutaciju za *nizam*,⁴⁹ Hamdi-paša je pojačao nadzor nad zakupcima bosanskih carina i drugih državnih dobara.⁵⁰

Kako je došlo do izdvajanja Hercegovačkog sandžaka iz Bosne i imenovanja Stočanina Ali-paše Rizvanbegovića, a zbog blizine kadiluka Novo-brdo i Vučitrn Bosni u čijoj su se nadležnosti nalazili, izdata je naredba da se međusobno osigura pomoć u pitanju komunikacije i administrativnih

⁴⁵ A. Aličić, "Čifluci Husein-kapetana Gradašćevića", 315.

⁴⁶ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 358, Dosya No. 20026.

⁴⁷ *Salyane* (tur. *salyane*) je godišnja isplata za pojedine dužnosnike u finansijskoj upravi Osmanske države koja se prikupljala posredstvom jednogodišnjeg poreza u nekim ejaletima. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

⁴⁸ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 123, Dosya No. 10104.

⁴⁹ *Nizam* (arap. *nizam*) je naziv za redovnu vojsku u Osmanskoj državi koja je formirana 1826. umjesto do tada janjičarskog reda. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

⁵⁰ Stojančević, Vladimir i dr., *Istorija srpskog naroda, knj. 5, T. 1, Od Prvog ustanka do Berlinskog kongresa 1804–1878.*, Beograd: Srpska književna zadruga, 1981, 233.

poslova između bosanskog valije Hamdi-paše i hercegovačkog *mutesarifa* Ali-paše Rizvanbegovića te se na taj način olakša provođenje poslova.⁵¹ Nedugo potom, bosanski valija Mahmud Hamdi-paša u jednom od svojih dopisa velikom veziru naveo je da će se ujediniti i prilagoditi svoje djelovanje s hercegovačkim *mutesarifom*⁵² Ali-pašom Rizvanbegovićem. U Sarajevu nisi bili zadovoljni upravom valije, stoga su Sarajlije 13. V 1833. uputile žalbu sultanu protiv valije, kojem su zamjerile što je regrutovao u vojsku veći broj mladića nego što su centralne osmanske vlasti odredile, a koji je inače bio dovoljan da se održi red i mir u Bosni.⁵³ Tome svjedoče neprestani nemiri, posebno u Bosanskoj krajini, gdje je uputio oko dvije stotine albanskih vojnika i lično se priključio tom pohodu sredinom juna 1833. godine. Međutim, ubrzo se morao vratiti u Sarajevo, budući da je sredinom istog mjeseca bio razriješen dužnosti u Bosanskom ejaletu. Okončanju funkcije valije doprinio je i sam odnos između Mahmuda Hamdi-paše i Bosanaca koji je bio na ivici krvne osvete, zbog čega paša ništa nije mogao učiniti bez vojske.⁵⁴ Na njegovo mjesto uskoro je imenovan Davud-paša kojeg je zastupao njegov *kapuće-haja* Sadik-paša dok novi valija nije stigao u Sarajevo.⁵⁵

Vrijeme uprave valije Davud-paše (24. VI 1833 – 13. VII 1835)

Prvog dana septembra 1833. godine Mahmud Hamdi-paša je napustio Sarajevo. Tim povodom uputio je službeni dopis velikom veziru (4. IX 1833), u kojem je naveo da se vratio u Rumeliju ostavljajući u emanet ejaletske poslove bivšem *muhafizu* Nikopola Sadik-paši povodom imenovanja bivšeg

⁵¹ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 428, Dosya No. 21871.

⁵² Jedna od posljedica sloma Pokreta za autonomiju bila je izdvajanje Hercegovačkog sandžaka iz Bosanskog ejaleta u zaseban mutesarifluk 1833. godine koji je dat na upravljanje Ali-agi Rizvanbegoviću. Ahmed S. Aličić, *Uređenje Bosanskog ejaleta od 1789. do 1878. godine*, Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 1983, 20.

⁵³ G. Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827–1849*, 189.

⁵⁴ Fatma Sel Turhan, *Eski düzen adına: Osmanlı Bosna'sında İsyân, 1826–1836*, Istanbul: Küre yayınlari, 2013, 170.

⁵⁵ Safvet-beg Bašagić-Redžepašić, *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine (od g. 1463–1850)*, Sarajevo: Vlastita naklada, 1900, 148.

bagdaskog valije Davud-paše na čelo Bosanskog ejaleta.⁵⁶ Prije nego što je Davud-paša stigao u Sarajevo 27. XI 1833, svom *ćehaji* Mehmed Sadiku naredio je da izvrši popis cjelokupne hrane, ratne opreme, skladišta municije i svega ostalog u tvrđavama po sačinjenom i potpisanom defteru.⁵⁷ Imenovanjem za valiju Bosanskog ejaleta, izdata je naredba da novi valija preuzme odred vojnih zarobljenika koji su se nalazili u Vidinu, Trabzonu i Istanbulu i dovede ih u Bosnu.⁵⁸ Te prve obaveze novog valije ističu se i u naknadnom dopisu Davud-paše koja sadrži molbu za puštanje na slobodu onih koji su bili zarobljeni na Tersanama (Istanbul) i drugih osoba koje su bile iz različitih područja, a koje je vlast također amnestirala.⁵⁹

U dokumentima iz tog perioda spominje se i povrat u domovinu bosanskih begova, kao i drugih uglednih Bosanaca iz Istanbula. Očigledno je politika provođenja pomilovanja u periodu prethodnog valije nastavljena i u vrijeme Davud-paše, a država također ostaje i dalje nadležna za imovinu Husein-kapetana Gradašćevića. Zimski period u kojem je na novu poziciju došao Davud-paša bilo je odgovarajuće vrijeme za smirivanje prilika u Bosni. Jedna od prvih odluka bila je naredba o novačenju u svim kadilucima i provedba vježbi, kao i povrat imovine onima za koje je bilo utvrđeno da im je nasilno oduzeta.⁶⁰ U to vrijeme (12. XII 1833) zabilježen je slučaj da su jedan od trgovaca iz Vodine (Egejska Makedonija) Hadži Alikor i njegov brat iz različitih područja Rumelije u Sarajevo dovezli trgovačku robu i prodavali *na malo*, a ne *na veliko*. Ovakav način poslovanja uzrokovao je štetu lokalnom trgovačkom esnafu, pa je Davud-paša donio odredbu o zabrani prodaje *na malo*.⁶¹

Početak vezirovanja Davud-paše također je obilježen nastavkom burnih odnosa između Bosanskog ejaleta i Kneževine Srbije. Bosanskohercegovačka

---

⁵⁶ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 433, Dosya No. 21971.

⁵⁷ S. Hadžihuseinović Muvekkit, *Povijest Bosne*, 958.

⁵⁸ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 391, Dosya No. 20770.

⁵⁹ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 428, Dosya No. 21879.

⁶⁰ G. Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827–1849*, 193.

⁶¹ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 28, Dosya No. 1379.

historiografija bilježi veliki broj emisara, prije svega trgovaca i pravoslavnih sveštenika, koji su dolazili u Bosnu s ciljem podizanja pobuna kmetova protiv vlasti uz obećanja da će im u tome Kneževina Srbija pružiti podršku. Bosanski valija Davud-paša bio je veoma dobro informiran o ovom podsticanju ustanka u Bosni i o emisarima i njihovim namjerama obavještavao je bosanske spahije. U dokumentima se posebno ističe aktivnost popa Jovice Ilića iz Dervente koji je bio okupio nezadovoljnu raju i pokrenuo bunu. Najžešće borbe su se vodile 13. III 1834, kada su pobunjenici bili pobijeđeni pretrpjevši ogromne gubitke.⁶² Prema osmanskim dokumentima, ova dešavanja u derventskom kraju bila su povezana i potaknuta od strane kneza Miloša Obrenovića, kao i Austrijanaca.⁶³ Gračanički *muteselim* Ahmed-beg je u svom pismu bosanskom valiji (18. III 1834) potvrdio da je raja Derventskog kadiluka oštećena od strane muslimana, ali da je to posljedica prethodnog napada raje na muslimanska naselja, te je naglasio da navedena raja zbog počinjenih nedjela treba snositi kaznu. Smatrao je da krivicu ne trebaju snositi Bošnjaci te je neophodno da se smjesta poduzmu mjere kako raja više ne bi činila takva nedjela.⁶⁴ Pored toga, knez Miloš je potajno primao i skupljao kod sebe neke od njenih rukovodilaca i protestovao na osmanskom dvoru zbog navodnih zuluma i globa koji su, prema njegovom kazivanju, izazvali ustanak i nezadovoljstvo ne samo u Bosni već i u Kneževini Srbiji.⁶⁵

Očigledno je da izgredi i neredi u to vrijeme nisu bili nepoznanica, ali je vlast vodila računa da prilikom izvršenja kazni i poduzimanja potrebnih mjera nedužno stanovništvo ne pretrpi štetu.⁶⁶ To izričito naglašavanje, o čemu svjedoče osmanski dokumenti, jasan je pokazatelj državne politike centralnih osmanskih vlasti. Istovremeno, u proljeće 1834. godine zabilježen je veliki broj incidenata između Bošnjaka i Srba koji su prouzrokovani

---

⁶² G. Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827–1849*, 205.

⁶³ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 428, Dosya No. 21878.

⁶⁴ BOA, Fond: HAT Hatt-ı Hümayun, Gömlek No. 21878G, Dosya No. 428.

⁶⁵ Vladimir Stojančević, *Država i društvo obnovljene Srbije (1815–1839) rasprave i članci*, Beograd: Udruženje novinara Srbije, 1986, 276.

⁶⁶ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 427, Dosya No. 21867.

odlukama *hatiserifa*, posebno *trećeg hatišerifa* iz 1833. godine, kada je dat rok od pet godina za iseljavanje muslimanskog stanovništva iz Kneževine Srbije. “Oslanjajući se na ranije utvrđenu kartu i liniju razgraničenja, Kneževina Srbija je pripojila šest nahija.”⁶⁷ Ta odredba je stvorila ozbiljnu krizu između Bosanskog ejaleta i Kneževine Srbije, kako između vlasti, tako i na terenu između stanovništva. Uslijed prisilnog iseljavanja muslimanskog stanovništva s dijela područja Starog Vlaha, Jadra i Rađevine, koje je bilo ogorčeno na srpske vlasti zbog protjerivanja sa svojih ognjišta, došlo je do komplikacije odnosa.⁶⁸ Veliki broj osmanskih dokumenata svjedoči o izgredima poput onih koji su se dogodili između Srba i Višegrađana (muslimana) prilikom razgraničenja na području koje je pripalo Srbima, a oduzeto od Bosne. To je bilo posebno vidljivo prilikom postavljanja graničnih znakova, čemu se protivilo bošnjačko stanovništvo na području Višegrada i Priboja koje je posjedovalo imanja na drugoj obali Lima.⁶⁹ O ovom spornom pitanju vođeni su pregovori, pismena korespondencija i slati “povjerljivi ljudi” knezu Milošu, nakon čega je tek uslijedila popravka šteta koje su pričinili Višegrađani.⁷⁰ Slični neredi zabilježeni su i u drugim područjima pa je Davud-paša velikom veziru poslao posebnu molbu. Njoj je prethodio incident proistekao iz prepirke koja je nastala prilikom prodaje nekretnina stanovnika Sokola koji je pripao Srbima. Tom prilikom jedan od pripadnika srpskog naroda je ubijen. Uvidjevši da se incidenti postepeno razbuktavaju, uložen je trud da se obje strane smire te je od strane velikog vezira, uključujući i kneza Miloša, poslan dopis i akt koji sadrže upute za realizaciju tog cilja.⁷¹

⁶⁷ F. Sel Turhan, *Eski düzen adma*, 172.

⁶⁸ Radoš Ljušić, *Kneževina Srbija (1830–1839)*, Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1986, 303.

⁶⁹ Safet Bandžović, “Deosmanizacija Smederevskog sandžaka i muhadžirski pokreti ka Bosanskom ejaletu (1804–1867)”, u: *Naseljavanje muhadžira iz Srbije u Bosnu, Zbornik radova sa Okruglog stola “150 godina od naseljavanja muhadžira iz Srbije u Bosnu”, održanog u Bosanskom Šamcu 4. 7. 2012. godine*, glavni urednik Aladin Husić, Sarajevo: Orijentalni institut – Institut za istoriju, 2012, 34.

⁷⁰ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 428, Dosya No. 21878.

⁷¹ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 1439, Dosya No. 59135.

Međutim, to nije urodilo plodom, budući da su incidenti nastavljeni i iduće, 1835. godine. Kako stanovništvo u selima Sokolske nahije nije htjelo napustiti svoja imanja i domove, srpske jedinice su poduzimale nasilne akcije kako bi natjerali stanovništvo da se iseli, a u tu svrhu su korišteni i topovi.⁷² U molbi (28. IV 1835) prvog u rangu *tezkire* Akif-efendije, koju je poslao Davud-paši, navodi se da je prilikom prodaje nekretnina u području naspram Zvornika, a koje je pripalo Srbima, za vrijeme svade ubijen jedan od pripadnika srpskog naroda. Zbog gnjeva njihovog stanovništva upućena je molba bosanskom valiji da se pošalje defterdar timara Mustafa-beg, čiji je dolazak bio od iznimnog značaja, i brigadir Kamil-beg radi otklanjanja problema te, nakon što se pročita pismo koje nije bilo zapečaćeno, da se preda Milošu.⁷³ Predviđeno iseljavanje muslimanskog stanovništva omogućilo je imućnijim Srbima da jeftino kupuju ili u zakup uzmu napuštena muslimanska imanja. Mnoga osmanska dokumenta govore o nastalim dešavanjima između Bošnjaka i Srba zbog problema administrativne linije. Nije manjkalo ni dopisa od strane kneza Miloša, što se može pratiti iz prepiske bosanskog valije Davud-paše i beogradskog muhafiza, a tiču se prelaska Bošnjaka na srpsku teritoriju i pričinjenu štetu, na što se knez Miloš učestalo žalio. Njegove molbe i žalbe nisu se odnosile samo na pogranična područja već su pritužbe dolazile i zbog lošeg upravljanja valije Ali-paše Rizvanbegovića nad rajom u Hercegovini.⁷⁴

U tom složenom, nehumanom procesu razgraničavanja najteže je teklo iseljavanje muslimanskog stanovništva nastanjenog na obalama rijeke Drine zbog toga što je u ovom području bilo malo spahija. Većinu stanovništva je činila muslimanska populacija koja je imala svoje zemljišne posjede i samostalno ih obrađivala i tako se još teže odlučivala na odlazak. Samo duž rijeke Drine muslimansko stanovništvo je bilo nastanjeno u 34 veća i 55

---

⁷² Politički program za iseljavanje muslimana dao je Miloš Obrenović, koji je stavljao do znanja da je njihov rok za iseljavanje istekao, naređujući da svakog “Turčina” koji bi se protivio iseljenju svežu i natovare ga zajedno sa pokretnim imanjem njegovim na kola i konja, pa da ga prevezu preko Drine. S. Bandžović, “Deosmanizacija Smederevskog sandžaka”, 34.

⁷³ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 1439, Dosya No. 59135.

⁷⁴ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 194, Dosya No. 9686.

manjih sela.⁷⁵ U konačnici, 1834. godine bilo je iseljeno sve muslimansko stanovništvo iz oduzetih krajeva, osim iz Sakra i Malog Zvornika, kao i sela u Sokolskoj nahiji. U unutrašnjosti Kneževine Srbije, osim u Užicu, Sokolu i spomenuta dva sela, kao i u gradovima na Savi i Dunavu, osmanske vlasti i muslimanskog stanovništva više nije bilo.⁷⁶

O teškoći procesa odlaska i napuštanja ognjišta od strane muslimanskog stanovništva svjedoče dva dopisa. Prvi je bio u rangu *tezkira*⁷⁷ Akif-efendije, upućen bosanskom valiji, u kojem je jasno potcrtana bojazan da će se zaoštriti sukobi i desiti ubistva između Bošnjaka i Srba ako se dva naselja koja se nalaze u slivu rijeke Drine naspram Zvorničke utvrde pripoje Kneževini Srbiji. Stoga je bilo važno da se srpski knez Miloš ubijedi da se odustane od tih namjera, a ako pak to ne učini, neophodno je bilo da ga se uvjeri da odgodi ovo pitanje.⁷⁸ Prema Rašid-begovim spisima koje je objavila *Srpska kraljevska akademija* 1894. godine, postojala je naredba “da se za jednu noć u blizini Sokola tajno skupe Srbe iz okoline Valjeva, Loznice, Šapca i Sokola, i s njima napadne turska sela, protera Turke sa ženama i decom na onu stranu Drine. U tom okršaju izgine mnogo Turaka, a od imanjanja i stvari učini se jagma. Građani grada Sokola, doznajući za to, ustanu na oružje i razbiju Srbe.”⁷⁹ Istovremeno, Kneževina Srbija je učvršćivala administrativnu liniju i postavljala straže. Do proljeća 1835. srpska strana je podigla 68 pograničnih karaula s 588 stražara. Najviše ih je bilo pored Drine, jer su smatrali da im najveća opasnost prijeti s područja Bosne zbog protjerivanja muslimanskog stanovništva.⁸⁰

Međutim, to nisu bili jedini nemiri koji su u to vrijeme potresali Bosanski ejalet. Izgrede su činili i svrgnuti kapetani koji nisu mogli prihvatiti

⁷⁵ S. Bandžović, “Deosmanizacija Smederevskog sandžaka”, 31.

⁷⁶ R. Ljušić, *Kneževina Srbija (1830–1839)*, 323.

⁷⁷ *Tezkira* (tur. *tezkiye*) je pojam koji, između ostalog, označava službeni dokument kojim se dokazuje dopuštenje za obavljanje neke dužnosti ili posla. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

⁷⁸ BOA, Fond: HAT Hatt-ı Hümayun Gömlek No. 59135F, Dosya No. 1439.

⁷⁹ Rašid-bej, *Rašid-beja Istorija čudnovatih događaja u Beogradu i Srbiji*, Knjiga I, s turskog preveo D. S. Čohadžić, Beograd: Srpska kraljevska akademija, 1894, 40.

⁸⁰ R. Ljušić, *Kneževina Srbija (1830–1839)*, 265.

sultanovu odluku o ukidanju kapetanija jer su time gubili dotadašnju vlast i ekonomsku moć. Pored toga, valija je na *Divanu* u Sarajevu zahtijevao da se obavi regrutacija u cijelom Bosanskom ejaletu, iako nije imao dovoljno novca da isplati vojsku. Posebno su nemiri potresali Krajinu, u kojoj se dotada nalazio najveći broj kapetanija. Planom o ukidanju kapetanija, kapetani bi ostali bez *ulefe*,⁸¹ stoga je njihovo nezadovoljstvo raslo, iako su postojale solucije da zadrže svoje prihode prihvatanjem zvanja *muteselim*.⁸² Uprkos gušenju Pokreta za autonomiju, predviđene reforme koje su podrazumijevale, kako smo već naveli, i ukidanje kapetanija, vrlo teško su se provodile na prostoru Bosanskog ejaleta. Ovaj problem i pritisak koji su stvarali kapetani dosegao je takve razmjere da se valija osjećao nesigurnim u Sarajevu pa je početkom aprila 1834. godine prešao u Travnik. U dopisu Akif-efendije od 21. X 1834. godine navode se izjave izaslanika Austrijske države koji je posjetio Sarajevo. Zabilježene su uporne žalbe austrijskog konzula zbog napada nekih od bosanskih kapetana na Cetinsku utvrdu. Nakon toga, osmanske vlasti su odlučile da će se ovo pitanje ozbiljno razmotriti i donijeti zaključci, ali tek pošto se analiziraju dokumenti koje je izaslanik predao, a odnose se na konkretne slučajeve.⁸³

Iz detaljnog dopisa glavnog *teskeredžije*⁸⁴ Akif-efendije (21. X 1834) velikom veziru, pored podataka o stanovništvu Bosanskog ejaleta i kontakata s pojedinim pašama, navodi se da su obavljani razgovori o pitanju *časne* naredbe o potrebi upućivanja po jedne jedinice te o osiguravanju prihoda kojima će se pokriti troškovi rezervne vojske čije će se provođenje odgoditi.⁸⁵ Ovaj dopis svjedoči o brojnim poteškoćama uvođenja redifske vojske. Bilo je to pitanje od posebnog interesa valije Davud-paše koji je ulagao značajan trud u iznalaženje rješenja. Pored toga, valija se na terenu susretao i

---

⁸¹ *Ulefa* (tur. *ulüfe*, arap. *ulüfa*) plaća, dohodak, obično vojnička ili spahijska.

⁸² G. Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827–1849*, 216.

⁸³ BOA, Fond: HAT Hatt-ı Hümayun, Gömlek No. 1312, Dosya No. 51043i.

⁸⁴ *Teskeredžija* (tur. *teskereci*) je naziv za službeno lice koje je izdavalo potvrdu o dopuštenju za obavljanje neke dužnosti ili posla. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

⁸⁵ BOA, Fond: HAT Hatt-ı Hümayun, Gömlek No. 1312, Dosya No. 51043E.

s drugim problemima. U svom službenom aktu upućenom velikom veziru navodi da je riješen problem konstantnih svađa i prepirki nastalih zbog pritiska vode koja se izljujevala na područje Rastika, a čiji je izvor bio u Dalmaciji, unutar austrijske teritorije, na granici s Hercegovačkim sandžakom Bosanskog ejaleta. Problem je riješen odlaskom Davud-paše u Ljubuški zajedno s glavnim *teskeredžijom* Akif-efendijom i brigadirom Kamil-begom i razgovorom s Austrijancima.⁸⁶ Iz naknadnog dopisa glavnog *teskeredžije* Akif-efendije bosanskom valiji Davud-paši od 31. X 1834. godine saznaje se još detalja o ovim razgovorima koji su na prikladan način na obostranu korist riješili problem vodnih resursa za područje Ljubuškog.⁸⁷ Nedugo potom, Davud-paša se, shodno odlukama i naredbama centralnih osmanskih vlasti, ponovo vratio pitanju jačanja redifске vojske, zbog čega je u Mostaru održan poseban sastanak. Na tom skupu okupili su se predstavnici bosanskog i hercegovačkog plemstva i nakon njega su bosanski valija i hercegovački *mutesarif* Ali-paša Rizvanbegović izdali *bujrudiju* za stanovništvo prema kojoj je traženo da se pokore sultanovoj naredbi i prikupi redifска vojska.⁸⁸ Tom prilikom akcenat je stavljen i na iznos dohodaka koji su isporučeni za troškove redifсke vojske koja je trebala biti zavedena u Bosni. O tome je Davud-paša razgovarao i s prvim u rangu *teskere* Akif-efendijom, sarajevskim nadzornikom Fazilom, čehajom Ahmedom i defterdarom timara Mustafa-begom. Čehaju velikog vezira izvijestio je o potrebi odlaska pojedinih osoba u Istanbul radi stjecanja znanja i vještina vezanih za pitanja količine konjice s timarom u ejaletu.⁸⁹

Valija ih je izvijestio da je stigao ferman iz Istanbula da se silom provedu reforme u Bosni i da se angažuju Albanci ako se Bosanci suprotstave i pokušaju ga protjerati. Takva odluka ponovo je potakla tenzije u Bosni.⁹⁰ U konačnici, samo dio bosanskih spahija je proveden u zaseban korpus pod

---

⁸⁶ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 1312, Dosya No. 51044.

⁸⁷ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 1311, Dosya No. 51042.

⁸⁸ H. Kapidžić, *Ali-paša Rizvanbegović i njegov doba*, 68.

⁸⁹ BOA, Fond A: {Bab-I Asafi, Gömlek No. 1311, Dosya No. 51040.

⁹⁰ G. Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827–1849*, 232.

nazivom *suvari redifa*, odnosno konjičku rezervu, čime je odloženo uki-danje timarskog sistema u Bosanskom ejaletu do Omer-paše Latasa 1851. godine.⁹¹ U takvim uslovima za valiju je bilo vrlo važno pitanje postavljanja adekvatnih funkcionera na određene pozicije. Tako je dotadašnji činovnik u zvanju *nakibulešrafa*⁹² Fadil-beg imenovan za generala rezervne vojske u Bosni zajedno s funkcijom banjalučkog kadije. To je učinjeno s ciljem da se izvrši utjecaj na banjalučkog *muteselima* Hafiz-efendiju i ojačaju navedene pozicije upošljavajući tako jednog čovjeka na obje *časne* dužnosti u Bosni.⁹³ Međutim, Ali-paša Rizvanbegović je objasnio Davud-paši zašto se zahtjevi centralnih osmanskih vlasti ne mogu provesti na području Hercegovine, ističući nezadovoljstvo muslimana i težak položaja Hercegovine prema susjednim državama.⁹⁴

Pobune u Krajini nisu prestajale ni u narednom periodu. Pri tome su stanovnici pograničnih kapetanija⁹⁵ posebno naglašavali pravo bosanske strane na utvrdu Cetingrad, koja je bila izgubljena u Dubičkom ratu. Austrijska strana nije ostala nijema na takvu situaciju, što je vidljivo iz izvještaja bosanskog valije upućenog centralnim vlastima Osmanske države, u kojem je navedeno da je od strane gračaničkog *muteselima* Ahmed-bega upravi dostavljen i predöčen dokument o mobilizaciji Austrijanaca i dokazi

---

⁹¹ A. S. Aličić, *Uređenje Bosanskog ejaleta*, 21.

⁹² *Nakibulešraf* (tur. *nakibüleşraf*) je pojam koji je označavao odgovorno lice u upravi koja se bavila očuvanjem i proučavanjem porodične geneze poslanika Muhameda a.s. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

⁹³ BOA, Fond A: {Bab-I Asafl, Gömlek No. 22123, Dosya No. 439.

⁹⁴ H. Kapidžić, *Ali-paša Rizvanbegović i njegovo doba*, 69.

⁹⁵ U Bosanskom ejaletu 1829. godine je bilo ukupno 39 kapetanija. Hamdija Kreševljaković, *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Svjetlost, 1980, 15. U 39 kapetanija bilo je oko 24.000 vojnika na čijem čelu su bili kapetani čija je funkcija prelazila s oca na sina. U drugoj deceniji 19. stoljeća bilo je oko 70.000 janjičara u 19 gradova s centrom u Sarajevu, gdje su u janjičarski odžak bili upisani skoro sve zanatlije i trgovci. Ako se doda i broj spahija kojih je početkom 19. stoljeća bilo između 15.000 i 20.000, vidljivo je da su bosanski Muslimani u prvoj polovini 19. stoljeća uglavnom živjeli vojničkim i poluvojničkim životom. Ibrahim Tepić, "Položaj Bosne i Hercegovine u Osmanskom carstvu u vrijeme provođenja tanzimatskih reformi", u: Lovrenović, Dubravko i dr., *Istina o Bosni i Hercegovini: Činjenice iz istorije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Altermedia – Narodna i univerzitetska biblioteka BiH, 1991, 43.

o pokretljivosti i gomilanju velikog broja vojnika u krajištima.⁹⁶ U službenom aktu koji je poslao austrijski general baron Do Oldaš (17. VI 1835) bosanskom valiji Davud-paši navodi se da je održao sastanak s dužnosnicima po imenu Omer-efendija i Mehmed-beg koji su poslani u Raštelicu na granici kako bi se razgovaralo o incidentima. Međutim, istaknuto je da se nije mogla postići saglasna odluka. Potom je Davud-paša izvijestio centralne osmanske vlasti da su austrijski vojnici bili upućeni na utvrdu u Kulen-Vakufu (*Cisr-i Kebir Kalesi*) kako bi se ispitala novonastala situacija i da se ona ne bi ponovila, poslani su ljudi od povjerenja, kao i vojni predvodnici ejaleta s licima iz uprave te su navedena dešavanja predočena austrijskim generalima koji su se nalazili u Gospiću i Zagrebu.⁹⁷

Već krajem aprila 1835. godine javile su se naznake o zamjeni bosanskog valije Davud-paše i informacije da će biti prikladno da se na njegovo mjesto imenuje beogradski *muhafiz* Vedžihi-paša. Davud-paša se tako trebao povući u Istanbul uz određenu naknadu shodno zvanju i počastima i u skladu s njegovim godinama.⁹⁸ Centralne osmanske vlasti je zabrinjavalo to što ovaj valija nije uspio u Bosanskom ejaletu provesti reforme koje su uspješno realizirane u drugim ejaletima. Shodno tome, valija je razriješen dužnosti 13. VIII 1835, a na položaj novog valije imenovan je upravo bivši *muhafiz* Beograda Mehmed Salih Vedžihi-paša.⁹⁹

Zaključak

Dužnost bosanskog valije Mahmud Hamdi-paša je preuzeo u odlučujućim momentima za Osmansku državu koja je uložila velike napore da uguši Pokret za autonomiju u Bosanskom ejaletu. Funkciju valije je obavljao u vrijeme koje je obilježeno društveno-političkim previranjima, hvatanjem odbjeglih pobunjenika, kao i njihovim pomilovanjem, čime se nastojala

---

⁹⁶ BOA, Fond A: {Bab-I Asafî, Gömlek No. 1204, Dosya No. 47272.

⁹⁷ BOA, Fond A: {Bab-I Asafî, Gömlek No. 1203, Dosya No. 47263.

⁹⁸ BOA, Fond: HAT Hatt-ı Hümayun, Gömlek No. 22123A, Dosya No. 439.

⁹⁹ S. Hadžihuseinović Muvekkit, *Povijest Bosne*, 963.

smiriti situacija i ponovno uspostaviti mir. Razlozi za politiku pomilovanja leže u sveopćim prilikama u Osmanskoj državi, što je uticalo na to da se s bosanskim pobunjenicima nije obračunavalo s uobičajenom strogošću kao što je to bilo prilikom gušenja pobune janjičara u Sarajevu. Međutim, proklamovanjem reformi i nastojanjem da se one provedu od strane centralnih osmanskih vlasti, nezadovoljstvo društveno-vojnih slojeva i dalje je jačalo. Pored toga, finansijsko-logistička kriza u Osmanskoj državi dodatno je usložnila ionako već tešku situaciju. Tome svjedoče dokumenti koji govore o nemogućnosti isplate mjesečnih troškova iz državne riznice za vojnike koji su ostali u Bosni. Istovremeno, valija je odlučno nastojao sprovesti reforme, čemu su se kapetani najviše opirali, iako su bili postavljani za *muteselime*. Pored toga što je vršio regrutaciju za *nizam*, postavljao je nadzor nad zakupcima bosanskih carina i drugih državnih dobara. U Sarajevu nisu bili zadovoljni upravom valije, stoga su Sarajlije uputile žalbu sultanu protiv valije, kojem su zamjerile što je regrutovao u vojsku veći broj mladića nego što su centralne osmanske vlasti odredile, a koji je inače bio dovoljan da se održi red i mir u Bosanskom ejaletu. To je izazivalo neprestane nemire, posebno u Bosanskoj krajini. Razrješenjem dužnosti, na njegovo mjesto je imenovan Davud-paša, kojeg je zastupao njegov *kapuće-haja* Sadik-paša dok novi valija nije stigao u Sarajevo. Zimski period je išao na ruku Davud-paši, budući da se trudio smiriti prilike u Bosni. Naredio je da se izvrši novačenje u svim kadilucima i provedu vježbe te da se vrati imovina onima kojima je nasilno oduzeta. Davud-paša je dužnost valije obavljao u vrijeme burnih odnosa između Bosanskog ejaleta i Kneževine Srbije, kada se javlja problem razgraničenja između dvije administrativne jedinice Osmanske države. Posebno su zategnuti odnosi bili prilikom iseljavanja muslimanskog stanovništva iz područja koja su pripala Kneževini Srbiji, što je stvorilo ozbiljnu krizu koju je, između ostalog, morao rješavati i Davud-paša. Međutim, to nisu bili jedini nemiri koji su potresali Bosanski ejalet. Izgrede su i dalje činili svrgnuti kapetani, koji nisu mogli prihvatiti sultanovu odluku o ukidanju kapetanija. Posebno su nemiri potresali Krajinu, u kojoj se nalazio najveći broj kapetanija. Pitanje ukidanja kapetanija

doseglo je takve razmjere da se valija osjećao nesigurnim u Sarajevu pa je prešao u Travnik. Pobune u Krajini nisu prestajale, a stanovnici pograničnih kapetanija naglašavali su pravo bosanske strane na utvrdu Cetingrad koja je izgubljena u Dubičkom ratu, što je vodilo zategnutim odnosima s Austrijom. Istovremeno, valija je zahtijevao da se obavi regrutacija u cijelom Bosanskom ejaletu, iako je bio svjestan da ne postoje dovoljna novčana sredstva da se ova vojska isplati. Centralne osmanske vlasti bile su ozbiljno zabrinute stanjem u Bosanskom ejaletu i nezadovoljne neuspjehom valije da provede reforme koje su već bile zaživjele u drugim osmanskim ejaletima, što je rezultiralo razrješenjem dužnosti Davud-paše. Za novog valiju Bosanskog ejaleta imenovan je bivši *muhafiz* Beograda Mehmed Salih Vedžihi-paša, u čijem je periodu došlo do konačnog ukidanja kapetanija, što predstavlja jednu od neposrednih posljedica poraza Husein-kapetana Gradaševića. Pored toga, krupnija posljedica poraza bila je i izdvajanje Hercegovačkog sandžaka 1833. godine iz Bosanskog ejaleta i formiranje zasebnog *mutesarrifluka*. Iako je ukidanje timarskog sistema započelo 1834. godine, samo je dio spahija proveden u konjičku rezervu (*suvari redifa*), čime je praktično pitanje ukidanja timarskog sistema u Bosanskom ejaletu odloženo do Omer-paše Latasa 1851. godine, čijim su dolaskom nastali prijelomni događaji na tlu Bosanskog ejaleta.

IZVORI I LITERATURA

Neobjavljeni izvori

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Osmanlı Arşivi, İstanbul (BOA), Republika Turska

Fond: A: {Bab-I Asafî

Fond: HAT Hatt-ı Hümayun

Objavljeni izvori

Rašid-bej, *Rašid-beja Istorija čudnovatih događaja u Beogradu i Srbiji*, Knjiga I, s turskog preveo D. S. Čohadžić, Beograd: Srpska kraljevska akademija, 1894.

TDV İslâm Ansiklopedisi, dostupno na: <https://islamansiklopedisi.org.tr/>.

Literatura

Knjige

Aličić, Ahmed S. *Pokret za autonomiju Bosne od 1831. do 1832. godine*, Sarajevo: Orijentalni institut, 1996.

Aličić, Ahmed S. *Uređenje Bosanskog ejaleta od 1789. do 1878. godine*, Sarajevo: Orijentalni institut, 1983.

Bašagić-Redžepašić, Safet-beg, *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine (od g. 1463–1850)*, Sarajevo: Vlastita naklada, 1900.

Bešlija, Sedad, *Istimâlet: Bosna u osmanskoj političkoj strategiji (15. i 16. stoljeće)*, Sarajevo: Institut za historiju, 2017.

Bišćević, Vedad, *Bosanski namjesnici osmanskog doba (1463–1878)*, Sarajevo: Connectum, 2006.

Hadžihuseinović, Salih Muvekkit, *Povijest Bosne*, Sarajevo: Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – El-Kalem – Gazi Husrev-begova biblioteka, 1999.

Kapidžić, Hamdija, *Ali-paša Rizvanbegović i njegovo doba*, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine – Filozofski fakultet, 2001.

Kreševljaković, Hamdija, *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Svjetlost, 1980.

Ljušić, Radoš, *Istorija srpske državnosti. Knj. 2, Srbija i Crna gora: novovekovne srpske države*, Novi Sad: Srpska akademija nauka i umetnosti, Ogranak – Beseda – Društvo istoričara južnobačkog i sremskog okruga, 2001.

- Ljušić, Radoš, *Kneževina Srbija (1830–1839)*, Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1986.
- Stojančević, Vladimir, *Država i društvo obnovljene Srbije (1815–1839) rasprave i članci*, Beograd: Udruženje novinara Srbije, 1986.
- Stojančević, Vladimir i dr., *Istorija srpskog naroda, knj. 5, T. 1, Od Prvog ustanka do Berlinskog kongresa 1804–1878*, Beograd: Srpska književna zadruža, 1981.
- Šljivo, Galib, *Bosna i Hercegovina 1827–1849*, Banjaluka: Institut za istoriju u Banjaluci, 1988.
- Tepić, Ibrahim, *Bosna i Hercegovina u ruskim izvorima (1856–1878)*, Sarajevo: Veselin Masleša, 1988.
- Turhan Sel, Fatma, *Eski düzen adına: Osmanlı Bosna'sında İsyân, 1826–1836*, Istanbul: Küre yayınları, 2013.

Članci

- Aličić, Ahmed, “Čifluci Husein-kapetana Gradaševića”, u: *Prilozi za orijentalnu filologiju*, Sarajevo: Orijentalni institut, 1969, XIV–XV/1964–1965, 311–328.
- Bandžović, Safet, “Deosmanizacija Smederevskog sandžaka i muhadžirski pokreti ka Bosanskom ejaletu (1804–1867)”, u: *Naseljavanje muhadžira iz Srbije u Bosnu, Zbornik radova sa Okruglog stola “150 godina od naseljavanja muhadžira iz Srbije u Bosnu”, održanog u Bosanskom Šamcu 4. 7. 2012. godine*, glavni urednik Aladin Husić, Sarajevo: Orijentalni institut – Institut za istoriju, 2012, 15–55.
- Tepić, Ibrahim, “Položaj Bosne i Hercegovine u Osmanskom carstvu u vrijeme provođenja tanzimatskih reformi”, u: Lovrenović, Dubravko i dr. *Istina o Bosni i Hercegovini: Činjenice iz istorije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Altermedia – Narodna i univerzitetska biblioteka BiH, 1991, 43–50.

CONTRIBUTION TO UNDERSTANDING THE CONDITIONS IN THE BOSNIAN EYALET DURING THE TIME OF MAHMUD HAMDİ PASHA AND DAVUD PASHA (1832–1835) ACCORDING TO OTTOMAN DOCUMENTS

Summary

Mahmud Hamdi Pasha assumed the post of Bosnian Vali at a decisive moment for the Ottoman state, which made great efforts to suppress the Movement for Autonomy in the Bosnian Eyalet. He served as the Vali at a time marked by socio-political turmoil, the capture of fugitive rebels as well as their pardons in an effort to calm the situation and restore peace. The reasons for the amnesty policy lie in the general circumstances in the Ottoman state, which had the effect that the Bosnian rebels were not dealt with the usual severity, as was the case during the suppression of the Janissary rebellion in Sarajevo. However, with the proclamation of reforms and efforts to implement them by the central Ottoman authorities, the dissatisfaction of the socio-military strata continued to grow. In addition, the financial and logistical crisis in the Ottoman state further complicated the already difficult situation. This is evidenced by documents that talk about the impossibility of paying monthly expenses from the state treasury for the soldiers who remained in Bosnia. At the same time, the Vali resolutely tried to implement reforms, which the captains resisted the most even though they were appointed as Muteselims. In addition to recruiting for the Nizam, he supervised the tenants of Bosnian customs and other state assets. In Sarajevo, they were not satisfied with the administration of the Vali, so the people of Sarajevo sent a complaint to the sultan against the Vali, whom they resented for recruiting a larger number of young men into the army than the central Ottoman authorities determined, which was otherwise sufficient to maintain order and peace in the Bosnian Eyalet. This caused constant unrest, especially in the Bosanska Krajina region.

With the dismissal of his duties, Davud Pasha was appointed in his place, who was represented by his Kapuchehaja Sadik Pasha until the new Vali arrived in Sarajevo. The winter period was in Davud Pasha's hands since he was trying to calm down the situation in Bosnia. He ordered that recruitment be carried out in all kadiluks and that exercises be carried out, and that property be returned to those who were forcibly taken from it. Davud Pasha held the office of Vali at a time of turbulent relations between the Bosnian Eyalet and the Principality of Serbia, when the problem of demarcation between the two administrative units of the Ottoman state arose. Relations were particularly strained during the emigration of the Muslim population from the Principality of Serbia, which created a serious crisis that Davud Pasha had to deal with, among other things. However, these were not the only riots that shook the Bosnian Eyalet. Deposed captains continued to incite riots refusing to accept the Sultan's decision to abolish the captaincy. The riots especially shook the countryside where the largest number of captaincy houses were located. The issue of abolishing the captaincies escalated to the point that the Vali felt unsafe in Sarajevo and moved to Travnik. Rebellions in the Krajina did not stop, and the inhabitants of the border captaincies emphasized the Bosnian side's right to the Cetinograd fortress, which was lost in the Dubica War, which led to strained relations with Austria. At the same time, the Vali demanded that recruitment be carried out in the entire Bosnian Eyalet, even though he was aware that there were not enough funds to pay for this army. The central Ottoman authorities were seriously concerned about the situation in the Bosnian Eyalet and were dissatisfied with the failure of the Vali to implement the reforms that had already taken root in other Ottoman eyalets, which resulted in the dismissal of Davud Pasha. The former Muhafiz of Belgrade, Mehmed Salih Vedžihi Pasha, was appointed as the new Vali of the Bosnian Eyalet, during his period the captaincies were finally abolished, which is one of the immediate consequences of the defeat of Captain Husein Gradašćević. In addition, a major consequence of the defeat was the separation of the Herzegovinian Sanjak from the Bosnian Eyalet in

1833 and the formation of a separate mutasarrifluk. Although the abolition of the timar system began in 1834, only a portion of the spahis was transferred to the cavalry reserve (*suvari redifa*), which practically postponed the abolition of the timar system in the Bosnian Eyalet until Omer Pasha Latas in 1851, whose arrival led to groundbreaking events on the soil of the Bosnian Eyalet.

